

YER RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA TABIIY YAYLOV O'SIMLIKLARINING MAHSULDORLIGINI OSHIRISH CHORALARI

Xudoyberdiyev Feruz Shamshodovich

*“Yer resurslaridan foydalanish va davlat kadastrlari” kafedrası dotsenti, texnika
fanlari falsafa doktori xudoyberdiyev89@list.ru*

Nazarov Ibrohim Hasan o'g'li

“Yer kadastrı va yerdan foydalanish” talabasi

Mirzomurotov Maksudjon Farxod o'g'li

“Yer kadastrı va yerdan foydalanish” talabasi

*“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti”
Milliy tadqiqot universiteti Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Ўzbekiston Respublikasi er fondining asosiy qismi hisoblangan qishloq xўjaligiga mўljallangan erlar, jumladan yaylov erlarining bugungi xolati, foydalaniş samaradorligi va yanada yaxshilash bўyicha chora-tadbirlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Yaylov, o'simlik qoplami, tashqi omillar, ichki omillar, salbiy jarayonlar, degradatsiya.*

Аннотация: *В данной статье описывается текущее состояние, использование и улучшение использования пастбищ, которые составляют основную часть земельного фонда Республики Узбекистан, включая сельскохозяйственные земли.*

Ключевые слова: *Пастбища, растительность, внешние факторы, внутренние факторы, негативные процессы, деградация.*

Abstract: *This article describes the current state, use and improvement of pasture use, which constitute the bulk of the land fund of the Republic of Uzbekistan, including agricultural land.*

Keywords: *Pasture, vegetation, external factors, internal factors, negative processes, degradation.*

KIRISH

Bugungi kunda Respublikamizda qishloq xo'jaligi jadal sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda. Qishloq xo'jaligi mahsulotlariga ehtiyoj kun sayin ortib borayotganligi bois qishloq xo'jaligini yangi bosqichga olib chiqish va ushbu sohaga innovatsion texnologiyalarni kelb jalb qilish zamon talabi bo'lib qolmoqda. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetkazib beruvchi korxonlarning moddiy texnika ba'zasi davlat byudjeti tomonidan to'ldirilib borilmoqda. Yangidan yangi qishloq xo'jaligi texniklari ishlab chiqarilmoqda. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining salmog'i mamlakat iqtisodiyotining ustunlaridan biri ekanligini hisobga oladigan bo'lsak, qishloq xo'jaligi yerlaridan oqilona va samarali foydalanish tizimini yanada rivojlantirish eng dolzarb masaladir.

Bugungi kunda qishloq xo'jaligi yerlarining unumdorligini oshirish borasida ulkan ishlar amalga oshirilmoqda. Respublikamizda qishloq xo'jaligi tizimi rivojlanishda davom etmoqda, ammo, xalq xo'jaligiga yog', sut, go'sht va jun kabi ko'plab mahsulotlarni yetkazib berishda muhim sanalgan yaylov yerlarining bugungi holati qanday. Yaylov yerlaridan foydalanishni yanada rivojlantirish nimasi bilan dolzarb masalaga aylanmoqda. Chorvachilik tarmog'i uchun o'ta muhim sanalgan yaylovlar va pichanzorlarning bugungi ahvoli qay darajada.

So'nggi yillarda Respublikamizda yerlardan oqilona va samarali foydalanishni tashkil etish, yer munosabatlarini tartibga solish, yerlardan foydalanishda davlat nazoratini kuchaytirish borasida qator chora-tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda. Shu bilan birga, yerlardan foydalanishda davlat nazoratini samarali tashkil etish, sohaga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, yer resurslarini hisobga olish ishlari yetarli darajada tashkil etilmasdan qolmoqda.

Shuningdek, mavjud 21,2 mln. gektar yaylov va pichanzorlardan samarali foydalanish, o'simliklarning turi va sonini ko'paytirish, hosildorligini oshirish, chorva mollarini tartibli almashlab boqishni yo'lga qo'yish, yaylov va pichanzorlar degradatsiyasining oldini olish maqsadida geobotanik tadqiqotlarni o'tkazish yuzasidan tadbirlar umuman nazoratdan chetda qolib ketgan.

Mavzuning dolzarbligi. So'nggi 25-30 yilda yaylov va pichanzorlarning 35-40 foizi degradatsiyaga uchragan, o'simliklar turi va soni 20 foizga kamayib, hosildorlik 1,5-2 barobarga tushib ketgan [1].

Chorvachilikda mollarni yaylovlatib boqish eng arzon, samarali usuldir, chunki mollar ochiq havoda xohlagan o'tlarni tanlab yeydi. Bu jarayonda iqtisod qilish yo'li o't o'rilmaydi, maydalanmaydi, tashilmaydi, yoqilgi tejaladi. Ma'lumotlar bo'yicha yaylovlatishda chorvaning mahsuldorligi 25-40 % oshadi, tannarxi 20-30 % kamayadi.

O'rganish obyekti. Respublikamizda foydalanib kelinayotgan hozirgi barcha tabiiy yaylov va pichanzorlar maydoni 21,2 mln.ga bo'lib, shundan faqat qorako'lchilik hududlari foydalanadigan maydonlar 17,8 mln.gani tashkil qiladi. Shu maydonning 18696 ming suv bilan ta'minlangan. Respublikada mavjud yaylovlar maydonini cho'l va adirlar 86,1% tog' 4,3% va alp yaylovlari 1,4% ni tashkil qiladi. Viloyatlar bo'ylab yaylovlar maydoni bir tekis emas. Chunonchi, Qoraqolpog'iston, Navoiy, Buxoro, Xorazm, Sirdaryo viloyatlarida asosan cho'l, Samarqand, Surxondaryo, Toshkent viloyatlarida barcha turdagi yaylovlar uchraydi.

Tadqiqot natijalari. Yaylov va pichanzor turlari tuproq iqlim sharoitiga bog'liqdir. O'rta Osiyo mintaqasida keng tekislik, tekislik-tepalik, tog' oldi va tog'li hududlarni egallaydi. Keng maydon dasht mintaqasiga to'g'ri keladi. Bu mintaqada qumli, loyli, sho'rli va efemerli yaylovlar ajratiladi. Qumli yaylovlar (Qizilqum, Qoraqum, Barsuki) saksaul, juzgun, yantoq, yaltirbosh, astragal kabi o'simliklar uchraydi. O'rtacha hosildorligi 6-10 s\ga, hosildorlik pichan hisobida bo'ladi. Loyli yaylovlarda butalar,

efemer o'simliklar, shuvoq uchraydi. O'rtacha hosildorligi 3-6 s\ga. O'zbekistonda tog'li yaylovlar ham mavjud. Balandlikga qarab har xil turdagi yaylovlar bo'ladi:

a) tog'-o'rmon yaylovlari. Bu mintaqada oqso'qta, ajriq bosh, qizil sebarga o'sadi. Hosildorligi 10-20 s\ga

b) tog' cho'l yaylovlari. Bu mintaqada qo'ng'irboshli va dukkali o'tlar ko'p uchraydi. Hosildorligi 12s\ga

v) tog'-dasht yaylovlari - asosan qo'ng'irboshli o'tlar ko'p uchraydi.

Yaylov va pichanzorlarda zaharli va zararli o'simliklar ham uchraydi. Zararli o'simliklar - bu mollarni mexanik jarohatlovchi yoki mahsulotni sifatiga salbiy tasir etuvchi o'simliklardir. Zaharli o'simliklar deganda bu chorva mollariga va inson uchun o'ta xavfli hisoblangan, tarkibida alkaloidlar, glyukozid va boshqa zaharli moddalar bo'lgan o'simliklar tushuniladi. Zararli va zaharli o'simliklar butun o'suv davri davomida emas, balki ayrim davrlarida zaharli yoki zararli bo'lishi mumkin. Zararli o'simliklarda tikanlar, tukchalar bo'ladi.

Xulosa va takliflar: Yaylovlardan ko'p yillar mobaynida foydalaniladi, shuning uchun o'simlik turlari to'g'ri tanlanib, urug' ekish muddati va usullari ham ekin turiga qarab aniqlanishi lozim. Ekinlar turi tanlanganda avvalo shu tabiiy sharoitda o'sadigan o'simliklar turi tanlanadi. Dehqonchilikda ekiladigan madaniy ko'p yillik o'tlar ham qo'shilish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Худойбердиев, Ф. Ш. (2019). Научная статья «Улучшение пастбищ, создание новых пастбищ и разработка эффективных методов использования пастбищ». Вестник Хорезмской Академии Мамуна, 17-20.
2. Худойбердиев, Ф. Ш., Шарипова, Ф. К., Бобожонов, С. У., & Мухаматов, К. М. (2014). РАЗРАБОТКА ЭФФЕКТИВНЫХ МЕТОДОВ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПАСТБИЩНЫХ ЗЕМЕЛЬ. The Way of Science, 69.
3. Shamshodovich, K. F., Utkirovich, B. S., & Mukhtorovich, M. K. (2021, May). Innovative approach to rational use of pastures and increasing productivity. In "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM (pp. 76-78).
4. Shamshodovich, K. F., Akhtamov, S., Muhammadov, K., & Bobojonov, S. (2021). THE IMPORTANCE OF THE CLUSTER SYSTEM TODAY. International Engineering Journal For Research & Development, 6, 3-3.
5. Худойбердиев, Ф. Ш. (2020). Зарубежный опыт в области пастбищных территорий, возможности и условия их использования в Узбекистане. Землеустройство, кадастр и мониторинг земель, (10), 24-27.
6. Xudoyberdiyev, F. S. (2020). TAKRORIY EKIN-QO 'SHIMCHA DAROMAD. Студенческий вестник, (24-6), 47-48.

7. Sh, F. (2019). Khudoyberdiyev. Development of methods of pasture improvement, creation of new pastures and effective use of pastures. Bulletin of the Khorezm Academy of Sciences, 2-15.
8. Shamshodovich, K. F., Utkirovich, B. S., & Mukhtorovich, M. K. (2021, June). THE IMPORTANCE OF PASTURE LANDS IN THE DEVELOPMENT OF THE LIVESTOCK SECTOR IN UZBEKISTAN. In " ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM (pp. 164-166).
9. Худойбердиев Ф. Ш. Меры предотвращения деградации пастбищных земель //Эффективность применения инновационных технологий и техники в сельском и водном хозяйстве. – 2020. – С. 331-333.
10. Xudoyberdiyev, F. S. (2020). BUXORO VILOYATIDA YAYLOVLARDAN FOYDALANISHNING BUGUNGI HOLATI. Студенческий вестник, (24-6), 45-46.
11. Худойбердиев, Ф. Ш. (2019). Яйловларни яхшилаш, янги яйлов барпо этиш ва яйловлардан самарали фойдаланиш усуллари ишлаб чиқиш” мавзусидаги илмий мақола. Хоразм маъмун академияси ахборотномаси, 17-20.
12. Khudoyberdiyev, F. S., Sharipova, F. K., Bobozhonov, S. U., & Mukhamadov, K. M. (2014). Development of effective methods of pasture land use. The Way of Science, 70.
13. Худойбердиев, Ф. Ш. Яйловлардан оқилона фойдаланиш ва муҳофаза қилишни такомиллаштириш" мавзусидаги илмий мақола." Ер ресурсларини бошқариш ва муҳофаза қилишда инновацион ёндашувлар: муаммо ва креатив ечимлар” мавзусидаги республика илмий-амалий анжумани. F.Sh.Xudoyberdiyev “Yaylovlardan oqilona foydalanish va muhofaza qilishni takomillashtirish" mavzusidagi ilmiy maqola." Yer resurslarini boshqarish va muhofaza qilishda innovatsion yondashuvlar: muammo va kreativ yechimlar” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani.
14. Shamshodovich, K. F., Suxrobjon, A., Qamoriddin, M., & Saidjon, B. (2021). Protection of Land Resources and Wise Use. Eurasian Journal of Academic Research, 1(04).
15. Shamshodovich, K. F., Muhammadov, K., & Bobojonov, S. (2021). GPS SPUTNIK SYSTEM. Journal of Ethics and Diversity in International Communication, 1(1), 33–34. Retrieved from
16. Shamshodovich, K. F., Utkirovich, B. S., & Mukhtorovich, M. K. (2021, May). ACHIEVING EFFECTIVE RESULTS THROUGH PASTURE MANAGEMENT. In " ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM (pp. 72-75).